

A színház

mint önmaga témája

Boguslaw Schaeffer (1929) zeneszerző - napjaink egyik legszívesebben játszott színpadi szerzője Lengyelországban. Bár elsősorban muzikusnak vallja magát, darabjait, amelyek eddig több mint negyven rendezőt ihlettek meg, tizenöt nyelvre lefordították, annak ellenére, hogy a szerző kéziratához hosszú ideig gyakorlatilag lehetetlen volt hozzáférni. (Az írások többsége - az alkotó kívánságára - sosem jelent meg nyomtatásban.)

Schaeffer művészete sokáig senki földjének, furcsa átmenetnek számított a színház- és zeneművészet világában. Színműveit eleinte csupán egy szűk befogadóréteg ismerte, a színházi szakma pedig nem tudta, mit kezdjen e különös, hibrid jelenséggel - míg nem végül elhangzott az *instrumentális színház* varázsterminusa.

Az *instrumentális színház* fogalma - még a szakmabeliek állítása szerint is - nehezen behatárolható: egyes változatai a klasszikus balett és opera hagyományából, valamint azokat táncparódiáiból merítene, mások a happening, az akciózene és az abszurd színház bizonyos elemeivel mutatnak rokonságot. Az instrumentális színjátszás legfontosabb ismertetőjegye erős zeneisége, amely különféle hangszerek által kibocsátott dallamokat, zörejeket, valamint szemantikai és fonetikai szóösszetételeket, éneket, gesztusokat és mozgást egyesít magában. Schaeffer drámáinak muzikálitása a szerző meghatározása szerint elsősorban „a zene kérdéseit és lehetőségeit kutató, stilisztikai-esztétikai kötöttségektől mentes, szabad „fantáziá-lást» szolgálja”. A komponista-író legtöbb alkotása - legyen szó akár hangszeres, akár drámai műről - a zene világát és annak titkait fűrkészi, Schaeffer meggyőződése szerint ugyanis a bennünket körülvevő világ antinómiáit csupán a legfüggetlenebb művészeti ág, a zene képes hiven tükrözni.

Az „instrumentális” terminus - bármennyire találó is - Schaeffer műveinek esetében megtévesztő lehet; az instrumentális színjátszás kiindulópontja ugyanis elsősorban az, hogy *zenészeket* ruházzon fel egy előadás erejéig színészi feladatokkal, míg a lengyel művész darabjai mindenekelőtt színészekre, nemegyszer kimondottan egyes színészek kedvéért íródtak. Erről nem csupán a drámák címe - *Szövegkönyv egy nem létező, ám lehetséges hangszeres színészre* (1963), *Kvartett négy színészre* (1964), *Howl három színészre és zenekarra* (1966), *Szövegkönyv három színészre* (1970), *A színész* (1989) - tanúsodik, hanem szövegeik dramaturgiai kompozíciója is.

Schaeffer drámáinak legérzékenyebb „instrumentuma” a *színész*. A különféle alakokat öltő, a nézők előtt folyton átöltöző, átváltozó színész előadója és egyben főszereplője a műveknek. A „játészó” s a „játészott” összerosódik; nem lehet tudni, a színész hősöket alakít-e, vagy csak önmagát adja, szerepeket szaval, vagy saját gondolatait tolmácsolja, színpadi figura-e már vagy még színész. Úgy tűnik, mintha a közönség véletlenül egy olyan előadásra tévedt volna, amelynek még nem volt meg a premierje.

IDŐSEBB HÖLGY Micsoda álmom volt... Nem, nem is álom volt. Itt hagyta a noteszt. Elégetem.

EGY HANG A HANGMÉRŰNKI FÜLKÉBŐL Hölgyem, ne égesse el azt a noteszt, holnap is játszunk, hétfő után pedig mindennap.

(A színész)

Az egyszemélyes *Szövegkönyv egy nem létező... színészre* című darabban a színész feladata egy igen hosszú, terjedelmes elméleti *előadás* megfelelő tolmácsolása. A több tucat oldalra rúgó referátum - amely egyébként Schaeffer művészetelméleti és tudományos jellegű munkáinak egyes részeit tartalmazza - lényegében autotematikus: a modern művészet és zene kérdéseit, valamint a mai művészek helyzetét taglalja. A szöveg tartalma azonban gyakorlatilag érdektelen, akármilyen tudományos jellegű írással felcserélhető lenne - a dolog lényege az előadás formájában rejlik. Az „előadást” a színész különböző személyes megjegyzésekkel és szenvedélyes kifakadásokkal szakítja félbe, amelyek természetesen szintén a dráma részét alkotják. Az elvont, filozófikus szöveg az „előadó” önkifejezési vágyából fakadó vallomásokkal és asszociációkkal keveredik, majd fűgaszerűen visszatér egy-egy megkezdett témához. Az előadást nem csupán a színész előadó képzeletlátásai szakítják meg, hanem nyelvi paradoxonok is. „Napjainkban nagy hiányát szenvedjük (de vajon valóban hiányát szenvedjük-e? talán mégsem, hiszen akkor másként viselkednénk...) egyes társadalmi normáknak.” (*Szövegkönyv egy nem létező... színészre*) Előfordul azonban az is, hogy a szöveg váratlanul és minden különösebb indok nélkül dal formájában vagy idegen nyelven folytatódik.

A színész monológiát különféle vizuális és hangeffektusok - lábdobogás, vízcsöpögés, pingponglabda-pattogás - és látszólag teljesen „oda nem illő” foglalatosságok - mint például tornagyakorlatok, fűrészelés, padlófelmosás vagy egyes bonyolult tevékenységek visszafelé való eljátszása - kísérik, amelyek az elméleti szöveg ellenpontozásául szolgálnak. A „komoly” társadalmi-etikai kérdéseket érintő előadás így saját ellentétébe fordul, és a modern ember, valamint a kortárs művész helyzetének groteszk, ironikus és önironikus látomásává válik.

A szerző legtöbbször pontos utasításokat ad a kísérő effektusok megválasztását és eljátszását illetően; Schaeffer darabjai, amellet, hogy kitérő lehetőséget nyújtanak a színészi képességek maximális kibontakoztatására, gyakorlatilag kizárják az improvizáció lehetőségét. (E tény azonban a rendezők többsége általában nem veszi figyelembe.) A művekből *látszólagos spontaneitás* és véletlenszerűség árad, valójában azonban precízen megkomponált, szinte matematikai aprólékossgal megszerkesztett művekről van szó. (*Kvartett* című darabjában például a szerző percnyi pontossággal meghatározta az egyes jelenetek hosszúságát.)

A „megszakított előadás” Schaeffer drámáinak gyakran visszatérő motívuma; e technikára épül *Audenciák (I-V)* című ciklusa (1964), valamint újabb művei közül a *Kacs* (19137) című színházi kollázs.

A különféle zenei instrukciókkal (*andante con rpalinconia, allegro amabile* stb.) ellátott *Kacs* „előadója” a Showman, akit azért „hívtak meg”, hogy mindent elmondjon magáról és hivatásáról - ez esetben tehát az előadás témája maga a Showman, a színész. Rögjön a referátum elején azonban kiderül, hogy már az önéletrajz kezdetének - tehát a születés körülményeinek-tisztázása is komoly bonyodalmakba ütközik. A „show-t” minduntalan megzavarja a mindig más-más szerepben visszatérő két színész rivális, a Férfi és a Nő is, akik „megeszer nyílt összeesküvést szőnek tehetségesebb társuk ellen. Közbevetéseik azonban ugyanúgy az előadás részeivé válnak, mint a Showmannek a témától el-elkalandozó elmélkedései.

A *cselekmény* - ha ugyan Schaeffer műveinek esetében ilyesméről szó lehet - a szereplők közötti szüntelen változó relációk eredménye: a Nő egyszer diáklány, másor művésze, a Férfi titkosügynök, majd rendezőasszisztens, a Showman professzor és apa. A színészek - látszólag minden különösebb motíváció nélkül - hol incselkedőek, hol kedvesek egymással és a közönséggel, hol ellenségesek, hol pedig szerelmesek, a nyelv, a beszéd nem a kommunikáció eszközeül szolgál: a mondatok, mint a modern zenében a hangjegyek, egymást ellentétezik, s e „váratlan” fordulatok végtelen játékból bomlik ki a „cselekmény”, amely valójában nem más, mint helyzetgyakorlatok sora.

A névtelen schaefferi *hősök* - akiket igazából semmiféle kapcsolat sem fűz egymáshoz - magányosak és nyugtalanok, folyvást önmagukat és identitásukat keresik a világban, amelybe, úgy tűnik, teljesen véletlenül vettek bele. A Showman újra és újra megkísérli, hogy elmondjon magáról mindent. Kezdi a születésénél, de lépten-nyomon más-más verziókat talál ki, hazudik, fantáziál, „előad”, párbeszédet folytat, énekel és okosodik, különféle szerepekben) tetszeleg, filozófusokat idéz... - s mindezzel belső bizonytalanságát, otthontalanságát leplezi. Schaeffer figurái zavartak és tanácstalanok; vélt és valódi értékekbe kapaszkodnak - a „biztos pontot” leggyakrabban hivatásukban lelik meg -, de valójában teljesen mindegy, miféle elvet vagy ideológiát találnak fogódzónak, mindez csak arra szolgál, hogy megfutamodhasanak a valóság elől, amellyel már régóta nincs semmiféle kapcsolatuk. Akármilyen „vezérelve” találjanak is, annak általában rabjaivá válnak; rögeszmésen szavalják a magukét, miközben monológiáik, medrűkből kilépve, egy más, abszurd dimenzióba lépnek át.

Schaeffer szociológiai elemzésekkel tüzdelte, etikai kérdéseket feszegető „előadásaiból” egy értékvesztett, hanyatló, hamis világ képe bomlik ki. A „hősök” - legtöbbször maguk is művészek, a Reisman-féle magányos tömeg részei, akiknek egyetlen lehetőségük marad identitásuk megőrzésére: hivatásukban és az alkotás örömeiben keresnek menedéket. Schaeffer műveinek világa ennek ellenére cseppet sem nyomtasztó - túl színpadias ahhoz, hogy komolyan lehessen venni.

Az eszmék, magasröptű elméletek, „előadások” és a valóság között összerosódni látszik a határ. Schaeffer darabjaiban nem léteznek logikai, idő- és térbeli összefüggések. Általános szabály, hogy nincs olyan állítás vagy szituáció, amelyet bizonyosan egy belőle következő másik állítás vagy helyzet követne. A schaefferi dramaturgiában minden bizonytalan, és minden megengedett. A szerző maga mindezt így kommentálja: „Nem tudom, mi a színház feladata: az, hogy az életet ábrázolja-e vagy pedig saját magát: a színházat. Szerintem a színház feladata az, hogy sokkoljon. A közönség azt várja, hogy meséket és erkölcsi tanulsággal végződő történeteket állítsunk színpadra, holott nekünk olyasmit kell bemutatnunk, amire a nézők egyáltalán nem számítanak.”

Schaeffer fecsegő, öntémájú színháza nem táplál világmegváltó ambíciókat, csupán önmagára reflektál; tételeket állít fel, amde nem bizonyít semmit, „előadásaival” korunk legfontosabb kérdéseit érinti, ugyanakkor saját didaktikus téziseit is nevetségessé teszi. Távolságtartó, önironikus, elgondolkodtató... és nagyon nézhető.

Pászt Patricia

KACSA

METAVARIÁCIÓK

Színházi kollázs két színészre és egy színésznőre

Ez a darab színészeknek készült. Formája némelyeknek gyanús lehet, ezért szolgáljon magyarázatul, hogy zenei kollázs formájában íródott, amely szinte adta magát, hogy színpadon megszólaljon.

Olyan színpadon, amelyet én szeretek; a fantázia, könnyedség, meglepetések, intellektualizmus, humor és többértelműség színpadán. Miért kell egy színpadi műnek homályosnak és többértelműnek lennie - kérdezheti valaki. Egy műnek többértelműnek, többsikúnak, többoldalúnak kell lennie. A tapéták és plakátok lehetnek egyértelműek, de a műalkotások nem. A színdarabokat pedig máig is a műalkotások közé soroljuk. Vagy nem?

BS

1. JELENET

o allegro amabile

Zene. Inkább egyszerű, könnyed, dallamos, bizonyos értelemben tánczene. Bejön a Showman (SM), a zene ritmusára mozog, s hirtelen: „előadást csinál” (kezeiben könyvvel), színpadon, nagyközönség előtt fellépő színész benyomását kelti (a zene és a világitás is ezt a hatást erősíti). Majd minden lehalkul, kialszik, elhal.

A SM egyedül marad a színpadon. A magány pillanatai. De (némi gondolkodás után) odalép valakihez az első sorban ülők közül, aki mintha az „ő” rendezője (tanácsadója vagy valami hasonló) lenne (ő a „Férfit”), és néhány „szakmai” kérdést intéz hozzá: „na, jobb volt így, ahogy hirtelen a zongorista felé fordultam? mi? - azt hiszem, jobb volt”, eljön a „rendezőtől” (aki egyébként egy szót sem szól), odalép az íróasztalhoz, leül és néz - hosszan - maga elé

SM Hadd összpontosítsak. Több százszor felléptem már - változó sikerrel -, kevesen ismerik úgy a szakmát, mint én, de ha valaki megkérdezi, mit mondanék el róla, a szakmámról természetesen, nem a sikerről, olyankor nem jut eszembe semmi. Mindenesetre semmi feljegyzésre vagy elmondásra méltó. Pedig itt egy ekkora lehetőség. (Az *íróasztalra mutat*) Határozottan és nyomatékosan kérnek, mondjak el magamról - és kizárólag magamról - mindent, de mindent. Minden részlet fontos, mert később bevonul a történelembe. Azon művészek történelmébe, akik fellépnek. A színpadon. Nem holmi követeléssel, nem a kormány ellen, nem a villamosra, hanem a színpadon. (Mintha emlékezne) Ott álltunk mindnyájan egyenes sorokban, olyan egyenesen lsten színe előtt, olyan egyenlően, hogy egyenlőbben nem is lehetne, egyenesen, egyenlőcskén, és akkor az Úristen leszólt hozzám trónusáról: lépj fel! Hirtelen megéreztem, hogy fel kell lépnem: a függönyös idegesen a zsinórhoz kap, az ügyelő begombolja nadrágját, és kiissza kávéját, én pedig kilépek a színpadra, és mindenkit izgalomban tartok, addig, ameddig csak akarom. Ők meg - ha! - mint a birkák, bámulnak rám. Muszáj engem bámulniuk, mert a színpadon rajtam kívül nincs senki. Ezért jöttek. Semmi másért. Itt semmi mást nem adnak. Engem adnak. Azén darabomat. Az Úristen tudta, mit csinál, amikor rám osztotta ezt a feladatot. Vannak rajtam kívül mások is, persze hogy vannak, de mit tudnak ők egy fellépésről! Fel-fellépnek színpadokon, igen, de különben csak szenvednek a próbákon, futnak a rádióba valami idióta gyerekdarabot felvenni, fogalmuk sincs róla, hogy a színpad kötelez. A dolog pedig így működik: itt vagyok én, ott pedig a közönségem. Én adok, ők vesznek, senki nem mártja bele a mocskos közvetítő kezeit. Én és ők. Én nekik, ők pedig tőlem. Ez minden. No, talán nem minden, vannak még különféle részletek. Arra kérnek, mondjak el magamról *mindent*. Könnyű azt mondani. Előlről. Alsó-Kacsáson születtem anyám s apám egyetlen gyerme-

keként. Szüleim egyszerű földművesek voltak, én pedig teheneket legeltettem. Folyton éheztem. Nem. Nem jó. Súlygyukban születtem. Anyuka beteljesületlen színésznőként túl vonzó volt ahhoz, hogy színpadon szerepeljen, így hát bedugták a súlygyukba, hogy rendkívüli szépségével ne vonja el mások figyelmét. Azt mondják, a szépség mulandó, ez Anyukára valahogy mégsem vonatkozott, mindig akadt szeretője, olykor egy-egy exgróf...

Nem, még így sem jó. A háborús forrongások idején születtem, valahol Podóliában. Apám a forrongások idején gyorsan felszívódott, mivel született dezertőr volt, a szökés volt egyetlen szenvedélye, s talán egyetlen tudománya is. Olyan meggyőzően tűnt el, hogy azt hitték, sosem volt ott, ahol volt, vagyis volt, és mégsem volt, mert amikor szólították, feleslegesen szólították, mivel már nem volt ott, néha pedig úgy tűnt, hogy egyáltalán nem is volt, holott lennie kellett, ha már egyszer szólították. Nem, ez talán túl bonyolult az önk számára, ez már kis híján létfilozófia. *D a s S e i n d e s S e i n s i m S e i n d e s D a s e i n s*. Egy iparmágnás fiaként jöttem a világra, aki iparával... Eh... látják, hölgyeim és uraim, milyen nehéz megszületni - hát még élni! Valójában pedig apám nyelvész volt, a pleonazmusok specialistája, amelyekből nincs túl sok, így hát neki kellett kiötlenie őket, mert akkoriban még nem könnyvéként, de ivenként fizettek. Apus nem elégedett meg a *nedves vízzel*. Nem elégedett meg az és valamittel vagy a *szegény* nincstelennel és az ehhez hasonló szóösszetételekkel, így mindig új pleonazmusokat alkotott, rám pedig egy dolgot hagyott örökül: minden fellépésemben szót kell ejtenem a pleonazmusokról, az emberek, a bunkók, nem olvasnak tudományos könyveket, a színpadon viszont mindig elhangozhat valami tanulságos. Ezért beszélék itt önöknek a pleonazmusokról, tehát az olyan szóösszetételek-ről, amelyekben két ugyanazzal vagy majdnem ugyanazzal a jelentéssel bíró szó kapcsolódik össze. Hosszú éveken keresztül szemrehányásokkal illettek emiatt, a zongoristám folyton azt ismételte: felhagyhatnál végre - a durva életbe - ezekkel a pleonazmusokkal, ezekről már mindenki tud mindent, ám én szilárdan tartom magam Apus utasításaihoz, egy nemzeten belül kell lennie valamiféle kulturális folytonosságnak, másként elhullunk, megdőglünk, mint a rühes kutyák, mint a *sátán ördögei-tessék*, ez is egy pleonazmus, a kulturális folytonosság, mondtam...

2. JELENET

gaio

NŐ (1) Ugyan, macikám, miért fárasztod a nézőket azzal a biográfiával. Elhoztam neked nyolcszáz argentin színész életrajzát, válassz magadnak ezekből egyet. Apuskád a pampák sztyeppéin is legeltethetett, Anyád üldözői elől menekülő, összevissza gyalázott és kimerült szegény rabszolganő volt, akire Apuskád a Deseado partjain talált rá, innen vonzalmad a tangó iránt és így tovább. (Kimegy)

SM (könyvel a kezében - *ettől fogva mindig más könyvet tart a kezében, ő Hamlet, Durand*) De hiszen én nem is beszélék spanyolul. Csak baszkul. Úgy viszont nem is rosszul. A dolog így történt. Apus, franciabarát lévén, gyűlölte a kalapokat, még a Chevalier-féle szalmakalapokat is, svájcisapkában járt, és vásárolni is csak kizárólag svájcisapkákat vásárolt, egyszer akart venni magának egy csinos sötétkék svájcisapkát (akkoriban még nem voltak vörös svájcisapkákat), nagyméretűt, mert nem volt fejetlen, mint a fiatal Turgenyev, és egyszer csak az egyik svájci baszkcsapkában rátalált egy ravasz, ám elvetemült szülők által magára hagyott csecsemőre, és mivel Apusnak aranyszíve volt - mutassatok egy ilyen szívet e barmok között, akik manapság családapáknak nevezik magukat -, hát örökbe fogadta a gyermeket. Nekem, egyszülöttnek lett egy fivérem, gyorsan megtanultam tőle baszkul, nem egy könnyű nyelv, de aki tehetséges, annak egyetlen nyelv sem túl nehéz, no, talán a szanszkrit bal felső Gangesz-parti dialektusa; lefordítottam baszkra Mickiewicz-től, amit lehetett, meg Dobraczyńskit, de kiderült, hogy már le van fordítva több kilónyi. Baszk fivérem folyton lázongott, folyton felgyújtott vagy felrobbantott valamit, pedig volt autonó-

miája otthon a hülyének, még saját ágya is volt, no de hát egy ilyen baszknak ennyi nem elég, a génjeibe beoltott szabadságról ábrándozik. Apus évekeig magyarázta neki, hogy a pampák bozótosaiban - ahol oly mintaszerű rabszolga-felügyelővé nőtte ki magát -, ott sem volt szabadság, Sartre-t idézte, aki azt állította, hogy így is, úgyis szabadságra ítéltünk, de adoptált fivérem mára Sartre szó hallatán vörös lett, és teljesen vörösön megállapította, hogy azzal a barommal egyszer még leszámol.

NŐ Na, kis maflám, hogy tetszem most neked? Látod a különbséget? És mindez ennek az új készítménynek köszönhető. Semmit sem ettem, semmi sem ízlett, lefogytam három kilót, de úgy tűnik, mintha tizenötöt fogytam volna. Csodás készítmény! Sajnos, úgy látszik, férfiakra nem hat. Volt ott velünk egy bűbajos úriember, de ő csak hányt, egész idő alatt hányt, szemmel láthatóan valami nem stimmelt a hormonokkal, egyébként meg tudom is én; semmi hasznát nem vettük a társaságban, mert folyton hányt. *(Lelkesen)* De te! Ha tudnád, hogy hányt! De bevalom neked, az első kezelés alkalmával én is kegyetlenül hánytam. Es nem is tudom igazán, miért, mert hiszen nagyon keveset ettünk, jóformán semmit vagy annál is kevesebbet. *(Nevet)* Akkor, első alkalommal lehánytam az egész tévét, színebb volt, mint valaha. De meg kell hogy mondjam, nem ment túl jó műsor, valami politikai lófig.

SM *(egy másik könyvet vesz kezébe, és rámutat)* E tanulságos könyv szerzője azt állítja, hogy nekünk, e kor szülőiteinek jót tenne egy kis pestis. Igen, pestis, egyszerűen: pestis, nagy pestisjárvány, amely olyannyira megtizedelne bennünket, hogy a francba is, senkinek sem lenne rokona, ismerőse, házmesternője, sem orvosa. Aki életben maradna, annak új életet kellene kezdenie. Az emberiségnek jót tenne mindez - állítja a szerző. Tehát ez alkalommal sikerrel jártál, lefogytál, nem hánytál, érdekes embereket ismertél meg, örvendek, igazán örvendek. Talán nem mutatom, de örvendek.

NŐ És hogy állsz az életrajzoddal? Eljutottál mára nagykorúsáig? Az annyira fontos, emlékszem, hogy...

SM *(közbeveg)* Menj, öltözz át, vissza kell térnem az életrajzomhoz.

A Nő kimegy

Amikor hatéves voltam, apám irodalmi lapot indított. Amit ma irodalminak tartanak, csak megszokásból nevezik annak. Látszólag irodalmi lapok ezek, de irodalomról vagy modern művészetről semmit sem találsz bennük, gazdaságról írnak és kurvákról (hogy érzik magukat, mennyit keresnek és ehhez hasonló). Ha a kurváknak lenne saját lapjuk, bizonyára akadna benne valami az irodalomról is. Illetve a kurváknak is vannak saját lapjaik, de azokban csak kezdő újjgazdagok elméleti izzadmányai olvashatóak, amolyan oktató jellegűek. Nekem pedig már régóta semmi kedvem okulni. Okulni! - micsodafértelmes szó. Ennél már a vakulni is szebb. Vagy a vakolni. Apukám elitlapról álmodozott, azt akarta, hogy lapját tiznél többen ne vásárolják, háromnál vagy négynél többen pedig ne értsék. Az elitréteg legyen olyan, mint egy fotómodell - mondogatta -, vékony. Sok helyet szentelt a lapban a modern zenének, de nem annak, ami a hülyék szemében modern, hanem a ténylegesen modernnek. Az utóbbi évek zenéjében hatalmas változások mentek végbe...

3. JELENET

o allegretto misterioso

FÉRFI (1) Jó napot. Nem tudom, kitalálta-e, de házkutatási parancsom van. Nem tudom, mit kell keresnem, de azt tudom, mit kell megtalálnom. Itt akar lenni közben? *(Szűnet)* Nincs szükségem a segítségére, folytathatja a nyilatkozatait, engem nem zavar, néha majd felteszek egy-egy kérdést, nem lesznek nehezek. Ne aggódjon, amolyan könnyű, egyszerű rutinkérdések.

SM *(egy másik könyvet vesz kezébe, és a háta mögé rejti)* Ahogy már mondtam önöknek...

FÉRFI 0-óóó. Miért dugja el azt a könyvet? Ha már egyszer idecsempészünk, akkor legalább férfiasan ismerje el, hogy az öné!

SM Nem éppen álmaim olvasmánya, kerülöm az ilyen könyveket, mindent nem lehet elolvasni, talán nemis érdemes...

FÉRFI Ejnye, ejnye, hogynem lenne érdemes. Bennünket minden érdekel, még a telefonkönyv is, főleg, ha némely számok alá vannak húzva benne. Egy egészen rutinjellegű kérdés: hol van a könyv, amelyet tegnapelőtt a díjbeszedővel csempészettünk ide?

SM Az ön kezében.

FÉRFI Te, hinted a hantát, te piszok gaz... Pardon. Valóban, felismerem a jegyzeteimet.

SM *(egy másik könyvet vesz a kezébe)* Amerre szem ellát - minden változik. Talán csak a termelési viszonyok nem változnak, de ezt is csupán az aggályoskodó közgazdászok veszik észre. Apám kitűnő közgazdász volt, még gyakorlati értelemben is. Ha nőre költesz - mondogatta -, ügyelj rá, hogy egy hét múlva anélkül kérhess kölcsön tőle, hogy visszafizetned, egyszerűen csak úgy, szerelemből. Azután meg simán vedd el tőle. Vedd el azért, mert vagy. Közgazdászként nagyon gyakorlatias volt. De tönkrement. Ha Napóleon elveszthette a háborút, akkor az őregem miért ne veszíthetett volna el egy csatát? Thomas Mann azt mondja...

FÉRFI Ismeri?

SM Thomas Mannt? Nem.

FÉRFI Neeem. Azt a férfit, aki idegen valutát helyezett az ön lexikonjaiba. Ej, nincs ez rendjén. Itt még működik valaki rajtunk kívül. A főnököm meg azt képzeli, hogy *egyedura* a helyzetnek. Még sosem voltam annyira biztos a bizonytalan dolgokban - mondogatja. Üritési problémái vannak.

SM *(határozottan folytatja)* Ha Napóleonnak lehettek problémái, akkor az én apámtól sem állhattak azok távol. Papának sosem voltak üritési problémái.

FÉRFI Mondja meg nekem, de őszintén: léteznek az etikában abszolút normák, vagy csak relatívak vannak, például időtől függőek? Szeretném ezt tudni.

SM Sartre valahol azt írja, hogy az ember felelős a sorsáért, és hogy sorsát semmilyen külső tényező nem befolyásolhatja. Könnyen beszél. Maga nem befolyásol engem, de végeredményben mégiscsak maga turkál az én holmiaimban, nem én a magáéban.

FÉRFI Kár. Mert nekem semmi rejtegetnivalóm nincsen, eljöhét hozzám, és annyit turkálhat, amennyit csak akar.

SM Es idegen valutát is tehetek a lexikonjaiba! Látja, uram, maga mögött áll valaki, magának odaadja valaki azt a pénzt, de nekem az egészet saját zsebből kellene...

FÉRFI Ez mára maga baja, nem az enyém,

NŐ Na, kis maflám, hogy tetszem most neked? Látod a különbséget? *(A Férfihez)* Mit csinálsz te itt? A kávéházban kellett volna találkozunk.

FÉRFI Előbb a munka, aztán a szórakozás. !Egyébként nekem a munka

szórakozás, úgyhogy előbb az egyik szórakozás, aztán *(Ordinárén összedörzsöli tenyerét)* a másik. *(Szemrehányóan)* Hiszen várhatok rád, te cafrang, egy kicsit. Nem látod, hogy dolgozom?

NŐ Jól van na, jól van, várok.

SM *(a szétdobált könyvek összerakogatásával van elfoglalva)* Melyik könyvbe tettem a korcsolyabérletemet, nem tudja melyikbe? FÉRFI Tatarkiewicz: Filozófia, második kötet.

SM Á, köszönöm. Eljön holnap is? Mennyi a telefonszáma? Csak arra az esetre, ha én magam nem találnék valamit.

FÉRFI Mi nem adunk meg telefonszámot. De én felhívhatom magát, azt megtehetem. *(Kimegy)*

4. JELENET

o andante con malinconia

SM Szimpatikus fickó. És milyen szolgálatkés! A munka megszállottja, s emellett bizonyára nem szereti a nőket. A munka efféle fanatikussai őrizkednek mindentől, ami elhomályosíthatná. szenvedélyüket, és eltántorítaná őket attól, amivel oly megszállottan foglalkoznak. *(Egy pillanat múlva)* Hát ez az. Arra kérnek, hogy csak és

kizárólag magamról beszéljek, s az én szépséges hivatásomról, a showmankedésről, én meg valami idióta drámai viszontagságokba bonyolodom. A szellem és művészet sajátos légkörében nevelkedtem. Ami nem volt gondolat és művészet - nem volt beszédtema. Apám - folyton ő! - szigorú tanár s nevelő is egyben - egyszer s mindenkorra kinyilvánította, hogy csak lényeges és nagy horderejű dolgokról érdemes beszélni. Az egyszerű dolgokra - mondta - gesztusok is elegendőek. Tessék, ülünk például az asztalnál. Hiányzik egy kés. Apám felemeli az ujját (*Illusztrálja*), és arra a helyre mutat, ahol a késnek lennie kellene. Semmi „Zsófi, legyen olyan kedves, hozzon még egy kést, avégből, hogy az itt lakmározók mindegyikének legyen saját kése, s így ne kényszerüljön kölcsönkérni egyet asztaltársától” - csak egy föltartott ujj, kis ideig égnek emelve, s rámutatva a helyre, ahol a késnek lennie kellene. Az arisztokraták, akiknek körében sokat időzött, kerek mondatokban beszéltek, ha kellett, ha nem, csak hogy választékosan fejezzék ki magukat. S ha lehet, még választékosabban: „Zsófi, úgy tűnik, Zsófi elfeledkezett valamiről, szíveskedne Zsófi idejönni, és esetleg lenne kedves idenezni” - és így tovább ebben a büzlően előkelő stílusban. De amikor elhangzott egy filozófus vagy logikával foglalkozó tudós neve, egy ilyen tökfeknek volt képe annyit mondani: „nem volt szerencsém.” Szerencsém! Az ilyen bunkóktól sok minden kitellett. A gondolatiság és művészet sosem érdekelte őket, csupán ürügyül szolgált leggátlástalanabb zagyvaságaikhoz. Es az esztéták megbotráncozott felkiáltásai: „hogyhogy? az ön fia a színpadon mint bohóc? Es kegyelmed - így mondták: kegyelmed -, kegyelmed erre engedélyét adja?” Megállapodásom apámmal egyszerű volt: felléphetek, de övnom kell szellemiségemet. Hevenyészve összetakolt idióta kis színművekben nem fellépni, de mókázni, azt igen, ám egyúttal átcsempészve a legnemesebb szellemi értékeket. A színházban fajnők és negyedművelt elemek grasszálnak, söpörd ki ezt a szemetet - itt apám nem sajnálta a jelzőket -, hadd legyen a színpad egy kupac rohadt deszka, de te igazságot hirdess róla. Ez a te küldetésed! Hiszek benned - tette hozzá -, és én kis híján elsírtam magam. Es ne neves a színpadon, azt csak impotens rendezők által felbújtott idioták teszik. Nevetess, de te magad ne neves! Es még tett néhány észrevételt, amelyeket nem idézek, mert az hosszú előadásba torkollna.

5. JELENET

o amoroso e furioso

NŐ (2) Nem, miért, kérem, beszéljen. Örültem érdekes. Kérem, beszéljen, kérem, ...a szellemi értékekről, az impotens rendezőkről, ezek rendkívül sokszínű témák...

SM (*szerelmes tekintettel*) Úgy gondolja? (*Egy pillanat múlva*) Tudtam, hogy eljön. Én úgyszintén a nagy szerelemről álmodozom. És ön - úgy tűnik - egy angyal. Honnan érkezik azén angyalom, nem a cím fontos, tudom, az égből. Óh, édesem, ha akarod, otthagynom értem a színházat, otthagynok mindent, s én is, mint te - angyallá változom. Már az is vagyok, érzem, ahogy nőnek a szárnyaim, tollasodom. Talán le is veszem a zakómat, mi? Könnyebben fog menni a tollasodás...

NO Drágám, a nadrágodat nem muszáj levenned. Szeretném megcsóválni pompás torzodat. Torzó! (*Nyög*) A részletek nem lényegesek.

SM De, a részletek lényegesek. A színpadon...

NO Nem vagy már a színpadon. A mennyekben vagyunk... Ha jól számolom, ez mára hetedik mennyország.

SM (*kicsinyesen, de továbbra is emelkedetten*) Ez azt jelenti, hogy már hatan voltak előttem?

NO (*érezékeny*) Hagyd a számtant, szeress forrón, még forróbban!

Zene

Nézd: körülöttünk felhők és virágok, virágszönyegek. Minden olyan gyönyörű! Még az emberek is! Látod azt a szimpatikus urat, aki lecsapott egy Trybuna Ludura? Istenem! Hogy olvassa! Olvass ki

belőlem mindent! Egész szerelmemet! Kedvenc olvasmányod akarok lenni! Ah!

SM És az az öreg pár ott, a padon. Egoisták, még ilyen messziről is látni, ám milyen összeforrottak, mennyire szükségük van egymásra... NO Pedig számtalan nővel volt dolga rajta kívül. Mégis egyedül csak őt szerette, csakis őt, egész életében. Tehát az angyalod vagyok! Jó velem, kedvesem?

SM (*„félreteszi” partnernőjét, és dalra fakad*)

Az égben itt mily jó,
Közel vagy hozzám, óh,
Egyetlen szerelmem, együtt szárnyaljunk,
Nem múlik el soha tavaszunk.

Még egyszer elénekli

NŐ (*magasabb hangon kíséri*)

Az égben de jó,
Hozzád közel, óh,
Én egyetlenem, Úgy
szeret engem.

SM még egyszer ugyanazt

Annyira csodálsz,
Annyira imádsz,
Oh, én angyalom.
Szeretlek nagyon.

FÉRFI (2) (*üvölt*) Állj! Állj! Ebben a duettben egy szemernyi igazság sincs! (*SM-hez*) Miért ruházza fel énekét ilyen fantasztikusan képtelen minőséggel? Ezt így nem lehet! A maga konjunkturális dalolását minél előbb indexre kellene tenni. És maga? Tudom, egész életében erre a szerelemre várt. Na és? Vannak, akik még tovább várnak, mégsem vonyítanak! Mértékletesség, mértékletesség - erről van szó. Ha már egyszer felkeltették szerelmükkel a közönség érdeklődését, akkor igyekezzenek azt kielégíteni. Még egy duettben is: fő a logika, ebben a kérdésben - mint tudja - kérélni lehetetlen vagyok. Na. Még egyszer. Mértékletesen! Még egyszer!

SM Még egyszer! Tudja mit, megcsókolhatja, már bocsánat, a seggem. És nem kell, hogy feltétlenül mértékletes legyen, megteheti szenvedélyesen is.

FÉRFI (*nyugodtan*) Miért izgatja fel magát? Maga meg csak áll és nevet, megtudhatnám, hogy min?

NO Csúnya pattanás nőtt az arcán. Esküdni mernék, hogy egy pillanattal ezelőtt még nem volt ott, figyeltem önt, *nem volt ott*, az utolsó pillanatban nőtt oda. (*Nyugodtan*) Miért veszi úgy a szívére? Tudja mit, énekeljen velem most maga, ő meg nézi, hogy kell csinálni.

FÉRFI Nem tudok énekelni, sem kottát olvasni. Újságokat és rendeleteket szoktam olvasni. Kottát nem.

SM (*dühödten*) A színház szentély, tanulatlanok és impotensek számára nincs benne hely. (*Egy pillanat múlva*) Mars. Mars, mondom. (*Csöndesen*) Mars, te barom.

FÉRFI Jól van, jól van, mit húzza úgy fel magát? Rendezőasszisztens vagyok, de attól még nem kell lealáznia.

SM Ha maga asszisztens, akkor miért üvölti, hogy „állj”. Sok asszisztent ismertem, de egyik sem mert volna üvöltözni, no, talán a feleségével igen, de nem egy kiváló színésszel.

Nő nevet

Mit nevetsz? Sima az arcom, te ragyás seggű! (*A Férfihez*) Kiket küldtök ti ide nekem? (*A Férfihez*) Na és, hogy szép? (*A Nőhöz*) Bocsánat, nem akartam megsérteni, de fel vagyok böszülve. Mi büzlik így?

NŐ Talán ég valami.

SM Nem ég semmi, bűz van. Egyszerűen bűz van.

NŐ Ilyen légkörben nem lehet dolgozni, gyerünk.

A Nő és a Férfi kimegy

6. JELENET

o rustico

SM Látják, hölgyeim és uraim, milyen könnyű lealacsonyítani a művészetet. Elegendő, ha leszállítjuk a valós élet szintjére, és máris lőttek a művészetnek. Pedig rendkívül szép (*Hozzáteszi*) ez a melódia. (*Dúdol*) Sokat hánykódtam a színpadon, de ennek ellenére tiszta és ártatlan maradtam. Például nem szólok meg másokat. Más dolog, hogy valójában nincs is kit megszólítani, mert a többség közepszerű, kár a szóért, ahogy a nótá mondja, kár a szóért. (*Egy pillanat múlva*) Micsoda banális fordulat: kár a szóért. A színház lényegéről akartam beszélni önöknek. Milyen is legyen a színház? A színház legyen (*Gondolkodik, de aztán gyorsan sorolja*) derűs, szókimondó, kellemetlen, drasztikus, titokzatos, harsány, tisztes, véres, változékony, szabálytalan, lelkiismeretes, képtelen, szeszélyes, rosszindulatú és bántó, igen, még bántó is, miért ne? Íme például egy tipikus jelenet: a Férfi meghívja a Nőt egy étterembe, udvarias, ízig-vérig gentleman, fogalmam sincs, a drága étterem miért változtatja a bunkókat gentlemanné, lehet, hogy ott az udvariasság is ugyanolyan drága, mint az egyes fogások; a Férfi tehát elegánsan felöltözve, s ha lehet, színültig választékos modorban leül az asztalhoz, vár. Jön a Nő, kedves gesztus; a Férfi felemeli a hátsóját; a Nő leteszi a hátsóját, leül. Ülnek. Csönd. Az első bátortalan mondatok. (*Az asztalnál*) Tehát eljött.

NŐ (3) Igen. S íme, most itt vagyok.

SM Tudja...

NŐ Ne mondjon semmit.

SM Maga olyan...

NŐ Ne mondjon semmit.

SM hallgat

Miért nem mond semmit? Elnézést, mindjárt jövök, csak megigazítom a sminkemet. (*Kimegy*)

SM (*a közönség felé*) Aztán a Nő visszajön, rendelnek, esznek-isznak, az étel hatására elérzékenyülnek, a Férfi mindent megevett, a Nő csak keveset, többet hagyott ott, mint amennyit megevett. Mindketten úgy esznek, mint az állatok, csak éppen késsel és villával...

FÉRFI (3) (*bejön*) Bocsnát, nem éppúgy, mint az állatok. Az állatoknál a nőstény eszik többet, biológiailag ez érthető, hiszen a nőstény az, aki szül. Ihr Vergleich hinkt also - ahogy Jaspers mondani szokta. Az ön hasonlata sántít.

SM Miket beszél? Hát akkor, ön szerint, az emberek világában kinek kellene szülnie? Bizonyára a férfinak, ha már egyszer többet eszik.

FÉRFI (*élnéközelít a témához*) Miért hangsúlyozza, hogy a férfi többet eszik? A férfi fizet, drága uram, és mindent meg akar enni, mert tudja, mennyibe fog mindez kerülni.

SM (*szinte filozófikusan*) Nem kéne ekkora étvágyának lenni, ha folyton ezt hallja: ne mondjon semmit.

FÉRFI Oh, ebben téved, ráadásul erősen. Nem beszélhet, ergo eszik. Némaságát evéssel kompenzálja.

SM Nem. Másként van: a nő szeretné, ha a férfi enne; de ha evés közben beszélni kezd, többé nem fog tetszeni neki. Ezt a nő tudja. Egy ilyen teli szájú pasas...

FÉRFI De a Nő tudja, mit akar a Férfi mondani neki, tehát ehét és beszélhet egyszerre, még ha nem is lehet érteni, így: (*Úgy tesz, mintha enne és beszélne*) a picsasszony sörnyen teccik nakem.

SM Ön viszont nem tetszik nekem, amikor eszik, miközben beszél.

FÉRFI Azt akarta mondani, hogy: beszél, miközben eszik.

SM Az egyre megy.

FÉRFI Ej, dehogy. A z egyre meg y. Micsoda primitív mondat. Elkelve néhol a mondataiban egy-egy ügyesen elhelyezett állítmányos jelző, nem kell, hogy aszertorikus legyen, csak egyszerű, közönséges jelző.

SM Milyen jelző? Honnan vegyek magának?

FÉRFI Gyönyörű nyelvünk kincsesházából. Országunkban hemzsegetek a költők. Gyönyörűen fogalmaztak, s még gyönyörűbben írtak! SM Meg is haltak fiatalon. Én meg élni vágyok!

FÉRFI Így háta közönségesség terjedő ragálya önt sem kerülte el. Miért egyszerűsít le mindent? Ön, a színész, akit apja és hazánk arra szánt, hogy gyönyörű, összetett és választékos igazságokat hirdessen. Primitíven és ordinárén azt mondja: ők meghaltak, én meg élni vágyok. Beláthatja, uram, hogy ennél primitívebben és ordináréban már nem is lehetne fogalmazni.

SM Miért--dehogynem lehetne. Ők kifingtak, én meg még élhetnék. Vagy: felfordultak, tisztelt uram, nem volt pardon, mi meg, toszd meg, mi a frászér' tennénk? Vagy: ezek meggebedtek, oszt én még élhetnék. Vagy: a fiúk döglöttek, minta legyenek, mi meg úgy-ahogy még tengünk-lengünk...

7. JELENET

o moderato con tenerezza

NŐ (4) Kérhetnék egy autogramot? Nem, nem nekem lesz, a nagyapámnak. Ő még emlékszik önre mint csodagyerekre. A színpad legifjabb csodája. Akkor. Es most mit csinál? Bizonyára munkanélküli. Ez majd' minden csodagyerek sorsa. Tudom, borzasztó. (*Előveszi noteszét*) Tudja, az öregektől nem lehet megtagadni semmit. Örülni fog neki. Ő, nem! Legyen kedves, régi dátumot írjon rá, kora gyermekéveiből. Nagypapa folyton keletbélgyezőkkel játszik, és e téren nem verheti át; más dologban talán igen, de a dátumok terén rendkívül erős, habár fizikailag határozottan gyenge.

FÉRFI Hogy - már maga alá csinál? Legfőbb ideje. Ez vár mindannyiunkra.

NŐ (*csodálkozva*) Ki ez?

SM A barátom.

NŐ (*elgondolkodva*) A barátja.

SM A barátom. Szeretünk vitatkozni egymással. Időnként eléggé élesen. A barátom a szóharc terén, azt hiszem, jobb nálam. Tudja, a nézeteink eltérőek...

NŐ (*elmenőben, SM-hez*) Köszönöm szépen.

8. JELENET

o con moto, ma senza vigore

FÉRFI Egy tisztán matematikai probléma: ha a nagyapja már maga alá csinál, de még él, akkor mennyi lehet a nő?

SM (*szórakozottan, elgondolkodva*) Nem tudom, nem néz ki első osztályúnak.

FÉRFI Az éveit kérdeztem, nem az anyagiakat. Láthatta, hogy felfigyelt rám. Ki ez? Nem érdeklődött volna, ha nem figyelt volna fel rám, ez egyértelmű.

SM Mi egyértelmű? Ja, hogy felfigyelt magára. Hát akkor fusson utána, még nem lehet messze, rendkívül szűk szoknyája volt.

FÉRFI Megyek. De kérem, ne egyszerűsítse le a nyelvet. Ha helyenként beékel egy-két állítmányos jelzőt, az még legelcsépeltebb mondanivalójának kifejezőerejét is nagymértékben gazdagíthatja.

SM Úgy gondolja?

FÉRFI (*visszajön, leül SM mellé*) Biztos vagyok benne. A mondat kifejezőereje csakis attól függ...

SM Elszökik a nő.

FÉRFI Tudja, számtalan nő volt az életemben. Ha összeszámolnám őket, amit most nem teszek, volt belőlük vagy...

SM Azt ajánlom, most számolja össze őket, később az emlékezete sem lesz a régi. Fantáziálni fog. Pedig magának az igazság a legfontosabb.

FÉRFI Az igazságot keresni - ahogy Jaspers mondja - sokkal értékeesebb dolog, mint birtokolni azt.

NŐ (*a távolból*) Jaspers, Jaspers. (*A Férfihoz*) Megvárjam, míg befejezitek?

Férfi engedelmesen feláll, és követi a Nőt

9. JELENET

leggiero

SM Amikor hatéves voltam, apám irodalmi lapot alapított. Otthon nem volt szabad csúnya szavakat használni, apám fájó szívvel, de maga is felhagyott azzal, hogy drasztikus jelzőkkel illesse barátait, és mi is egyre igényesebbek lettünk egymással szemben. Ezek az évek ösztönösen az Édent juttatják eszembe. Az intellektualizmus, a könnyedség, a választékos beszéd és a szépségkultusz Édenét. Mindenki megbotránkozott körülöttünk. Hogyan? - mondogatták -, a világ egyre közönségesebb, szegyenkezés nélkül gyilkolja a cárokat és hercegeket, a költők meggondolatlanul értekekről és csecsekről verselnek, könyörtelen politikai pártok alakulnak...

FÉRFI (4) Hogyan? A világ egyre közönségesebb, halomra gyilkolja a legtiszteletreméltóbb személyiségeket, Chicagóban egész gengszterhordákat lyuggatnak keresztül, maguk meg itt ezoterikus esztétikai fejtegetésekkel szórakoznak. Ezt így nem lehet! Már régóta azzal vádolják magukat, hogy lenézően kezelik a valóságot. Es ön mint családapa! Nem szégyelli magát? Hiszen ön egyenesen demoralizálja gyermekeit!

SM (*mint apa*) Hm, a demoralizálás, drága uram, a mélybe húz, én viszont magasra török. A valóság legfőképpen a trágárság bélyegét nyomja a világra, ön valóban azt akarja, hogy úgy viselkedjünk, mint a barmok, á la manière de ces hommes? Vajha az életet nem lehet a szimbolikus értékek magaslataira emelni?

FÉRFI Ön tehát a cinikus meliorizmus szószólója. Jobbá akarja tenni a világot - az ön dolga. De az eszközei, az eszközei, drága uram. SM Tudja, mit mondott Ben Bromberg, a közönséges zsidó, ugyanakkor descartes-i elme? Bromberg azon a véleményen van, hogy...

NŐ (5) Ne zagyváljanak annyit, inkább találják ki, mit csinált nekem az a barom.

FÉRFI Reggelit.

SM Elvitte összes megtakarított pénzét.

FÉRFI Magára hagyta egy elromlott liftben.

SM Foltot a szoknyájára.

FÉRFI Gyereket.

NŐ Botrányt. Szörnyű ocsmány botrányt, és mindezt miért! Miért!

SM Tényleg, miért?

NŐ Azért, mert azt a lapot olvastam, amelyet ki nem állhat. Micsoda kicsinyesség!

SM Szakítson vele.

NO Nem tehetem, az összes művészeti lapot járhatja.

SM Az más. Elnézést, de még csak a fellépésem felénél járok. Kérem, ellenőrizték órájukon. (*A nézők felé*) Ez még csak a fele. (*Kettőjükhöz*) Ha lennének szívesek lefáradni a színpadról, egyedül kell lennem a színpadon, ezt követeli a forgatókönyv, a szerző és különleges szerepem a forgatókönyvben.

Férfi és Nő lemennek, eltűnnek

Tánc!

Zene

Ki mondta, hogy a táncok kora lejárt? Szó sincs róla.

Táncol a zene ritmusára, amelyet mára darab elejéről ismerünk, a fény lassan kialszik, a zene egyre halkul; a sötétben még utoljára felhangzik: „Amíg én élek...” - fény, új jelenet

10. JELENET

o piano, ma inteso SM ül, a forgatókönyvet olvassa, mormol. Bejön a Férfi és a Nő

FÉRFI (5) (*bátortalanul*) Fontos ügyben jöttünk.

SM Értem. A színpadi szereplés művészetét akarják eltanulni. A színpadon lehet létezni, lenni, játszani, előadni, de lehet varázsolni és szórakoztatni is. Úgy vélem, nem illik...

NŐ (6) (*bátrabban*) Nem tanulni jöttünk. Azért küldtek bennünket, hogy foglalkozzunk magával.

SM Értem. Interjú. Intelligens, színvonalas interjú. És benne valami újszerű. Hogyan jön létre egy One-man-show. Hölgyem, kezdjük az ifjúságonál. Apám...

FÉRFI (*egyre bátrabban*) Tudja, nekünk van mondanivalónk a maga számára, nem magának a mi számunkra. Ez itt a különbség. S úgy gondolom, eléggé jelentős.

SM Értem, érttem. Sérelmek, kisebb helyesbítések, netalán még kérések is.

NŐ (*még merészebben*) Nem. Milyen kérések? Konzultáltunk a többiekkel, és van egy sereg észrevételünk a maga számára. Össze is írtuk őket.

SM Értem. Kérem, hagyja az asztalon, majd áttanulmányozom őket, reggel - nincs kedve velem ebédelni, mi? Elbeszélgetnénk egy pezsgő mellett, kevésbé hivatalosan - reggel dolgozom, és nem igazán szeretném, ha zavarnának.

FÉRFI (*keményen*) Sürgős. Ha nem lenne sürgős, még mindketten aludnánk, (*A Nőhöz*) nem?

NŐ Ez úgy alszik reggelenként, mint egy tuskó! Na, mit csinálunk magával? Azt mondja, most nincs ideje számunkra. Nekünk azonban speciális engedélyünk van: a nap bármely szakában rabolhatjuk az idejét. Megteheti, hogy kárptlásért folyamodik.

SM (*felháborodottan*) Tudja, hölgyem, mit jelent egy szövegen dolgozni?

NO Tudom, persze hogy tudom, miért üvöltözik?

FÉRFI (*keményen*) Hagyd. A főnök azt mondta, előbb hadd beszélje ki magát. Ezek általában gyenge jellemek, egy ilyen pasasnak feltétlenül „nyilatkozniá kell”, mintha nem tudnánk róla mindent. Na. Maga már nyilatkozott, most rajtunk a sor. Tehát: egyáltalán nem avatkozunk bele abba, amit a színpadon csinál, ez bennünket (*Csúf grimasz*), ez bennünket egyáltalán nem érdekel. Az viszont érdekel bennünket, *hogyan* csinálja azt, amit csinál, érti?

SM Értem. Világosabban nem is tudta volna magyarázni. Ön rendkívül egyértelmű.

FÉRFI Nem baj. Arról van tehát szó - *hogyan*. Mert itt határtalan lehetőségek nyílnak a valóság deformálására, ezt pedig mi nem engedhetjük meg. Mondok egy egyszerű példát. Maga kijön a színpadra és meghajol. Rendben. De kijöhet a színpadra és meghajolhat *úgyis*, hogy hátat fordít a közönségnek. Meghajolt- rendben, és *mégsem*, mégsem volt rendben, mert az arca helyett (és most mindegy, hogy néz ki) a seggit, pardon, a hátsóját mutatta a közönségnek. Tessék, ilyen nüanszokra gondolunk.

SM Nem kell így meghajolnom, és soha eszembe sem jutna ilyesmi. Ezt öntől hallom először, mint ahogy a kisfiú is gyónáskor a paptól hall először olyan különböző disznóságokról, amelyekről egyébként fogalma sem lenne.

NO Miért hagyod, hogy annyit beszéljen? Istenem, milyen puhány vagy!

FÉRFI Hogy puhány vagyok-e - az elválik. (*SM-hez*) Tehát arról van szó - *hogyan*. Érted, te rohadt személtáda? *Hogyan!* Jegyezd ezt meg magadnak, te színpadféreg, te argentin nyomorúság, te...

NO Elég, gyere.

Mindketten kimennek

11. JELENET

scherzando

SM (*nyugodtan*) Érettebb koromban - hány éves is lehettem akkor, tizenhét, tizenkilenc? - nekiveselkedtem a filozófiának. Apám azt mondta: mindenkitől olvass, válogatás nélkül, ismerj meg mindent, az lesz számodra érdekes, ami megragad a fejedben. Ne befolyásoljon mások véleménye, mert még a legnagyobb tekintélyek sem igazi tekintélyek. Észrevetted - kérdezte -, hogy a legnagyobb tekintélyek gyakran terméketlenek? Hogy az igazán mély gondolatok kilencvenöt százaléka a bölcseleők nulla egész, nulla, nulla két ezrelékétől származik? És lehet, hogy csak ezekkel érdemes foglal-

kozni. A filozófusoknak azon proletárhadát, amelynek egyetlen gondolatával sem tudsz egyetérteni - hanyagolhatod. Hogy merik magukat filozófusnak nevezni, amikor semmiféle hatással nincsenek az emberi gondolkodás fejlődésére! A csőcselék - drága fiam - nemcsak a külvárosokban üti fel a fejét, de az egyetemeken is!

NO (7) Te, ez sértegeti a tanárainkat.

FÉRFI (6) En nem venném úgy a szívemre. Nem vagy filozófus, mit törődsz vele?

SM Apám a rekrimináció mestere volt.

NŐ Bocsánat, minek volta mestere?

FÉRFI Ne vágj közbe. Nem látod, hogy mondani akar valamit?

SM Olyan kitűnő érvekkel sértegetett másokat, hogy mindenkinek igazat kellett adnia neki. És emellett egyáltalán nem volt rosszindulatú. Kizárólag legfinomabb rezdülésekre is érzékeny esztétikai ösztöne motiválta. Nem kívánom - mondogatta -, hogy valaki éretlen gondolatokkal traktáljon.

FÉRFI Te, ennek igaza van; ahogy valami éretlen dolgot eszem, mindig járt hányok. Ilyen (k) érzékeny vagyok.

SM Amit mondani fogok, talán rendkívül perverzitászagú lesz...

NŐ Te, mit jön ez itt most a perverzitással?

FÉRFI Hallgass. Látod, hogy minden el van rendezve a fejében.

NO A fejében... hogy lehet egy fejben elrendezni valamit?

SM Apám nem engedte, hogy mások gondolatai uralkodjanak fölötte. Az ember nem csalhatatlan. A tévedés az emberi gondolkodás szerves része. Azt mondjuk: tanulunk hibáinkból. De vajon felismerjük-e őket egyáltalán? Kíméletlen szenvedéllyel versenyzünk, hogy felfedjük mások gyenge pontjait. Nagyobb erőkkel vadászunk rájuk, mint a gyilkosokra, akik iránt - nemritkán egyébként megalapozottan - szánalmat érzünk. Természetesen a gondolkodó és művész zsenit csupa ellenség veszi körül. A zseninek szüksége van valakire, aki megérti őt. (*Járkál a színpadon, keres valamit*) De az ilyenek túl későn jönnek, túlságosan is későn, gondoljunk csak például Shakespeare-re, Bachra vagy Schopenhauerre. A zseni helyzete az idő múlásával tehát egyre kétértelműbb. A folyton új utakat kereső individuum számára manapság semmi esély nincs, esélyük csak a közepszerűeknek van, és tanítványaiknak, akik oly nagy előszere-ttel hivatkoznak elfuserált mestereikre...

NŐ (*eléggé hangosan*) Látod, jó, hogy nem vagy zseni, micsoda egy életed lenne!

SM (*szárazon*) Fel nem foghatom, miért tesz folyton ide nem illő megjegyzéseket.

NO (*bátran*) Megjegyzéseim a témához kapcsolódnak. Maga perverzitásról beszélt, én is perverzitásról beszéltem, maga zsenikről beszélt, én is zsenikről beszélek. Mit köt belém?

SM Kötöm az ebet ahhoz a morzsányi esélyhez, hogy átadjak önöknek valami olyasmit, ami egyébként meg sem fordulna a fejükben.

FÉRFI Úgyan kérem, nekem számos dolog megfordul a fejemben. De *velem* miért kötözködik? Úgy hallottam, valami érdekeseget kellett volna bemutatnia, valami van-men-sót, maga meg itt filozófiáról papol. Hát hol vannak a poénok, hol a szórakozás, tánc, nevetés, mulatság, hogy mindenki összepisálja magát örömeiben, hol vannak, hol? - kérдем én.

NŐ Te, hagyjad, nem látod, hogy valami koncepciója van? Vicceket mesélek neked *én*, össze is írtam őket, ezek a legújabbak.

FÉRFI Akkor gyerünk, nyomjad őket; meghalok, ha nem hallok egy viccet.

NŐ Egy öreg hapsinak folyton kiesett a műfogsora. Felszedett valami nőt, érted, és elkezdte...

FÉRFI Ezt ismerem! Ez nagyon jó vicc. (*Nevet, s közben a vicc foszlányait motyogja*)

SM Es ezzel be is fejezem mai fellépésemet. Köszönöm szépen, és viszontlátásra. Ja, ti maradjatok, nagyon jók voltatok, azon gondolkodom, ne vegyem-e be a műsoromba a közbeszólásaitokat. Gyakrabban át tudnék öltözni. Egy jó showmannek percenként át kell öltöznie. Ezt várják el tőle, számos dolgot elvárnak, de elsősorban azt, hogy átöltözzön.

FÉRFI (*szárazon*) Úgy gondolom, hogy okoskodásával kissé elrugaszkodott a valóságtól. A showmanek hiúságból öltöznek át. A szabók-

nál, a legjobbaknál, különféle holmikát rendelnek, és aztán meg akarják mutogatni őket. Egyszerű hiúság.

NŐ En viszont tökéletesen megértem őt. Te folyton csak ugyanabban járnál. Tudod te, mi mindent izzad ki magából egy ilyen pasas? Két évig ugyanabban a pulóverben! Élvezhetetlen.

SM Ez nagyon jó téma. Beszélgessetek kicsit erről, én meg megyek és átöltözöm. (*Kímeget*)

12. JELENET

allegretto con passione

FÉRFI (7) (*egyedül a színpadon*) Mi folyik itt a színpadon? Pontos vázlatot, majd hogyanem forgatókönyvet tettem az orra elé, ez meg azt játszik, amit akar, ráadásul valami teljes összevisszaságban. Másfelől észrevettem, hogy ez tetszik a közönségnek. A közönséget nem érdekli a képalkotás tömörsége, nem érdekli a jelenetek logikája, sem az erőteljesen hangsúlyozott tartalom, a közönség pár perc után unatkozik. Lehetséges, hogy Showman tudja, mi egy showman feladata. Showman - micsoda furcsa szó, Shaw-ra, a drámairóra emlékeztet, csak hogy a gyakorlatban semmiben se emlékeztessen rá. A színpadon - mondogatja - a Showman, természetesen, mint a tudományos filmekben, többszörös sebességgel fakul ki minden. Mondasz egy mondatot, és az máris érvénytelen. A közönség nem törődik az összhatással, őt csak a zseniális felvilágosítások érdeklik.

SM (*belép a színpadra*) Látja, uram, mondott nyolc mondatot. mindet egy kaptafára, ön bugyuta módon elkomorult, hogy úgy mondjam, a közönség egy pillanat alatt kapcsolt, hogy önből semmi haszna sem lesz. Még egyszer! Lendületesen. Képzelje azt, hogy minden egyes mondata felfedezés. Zene!

Férfi megismétli a jelenet első részét; a „pár perc után unatkozik” szavaknál eksztázisba esik; most a Showman van a színpadon, és a zene ritmusára - más szavakkal - folytatja a szöveget

Showman - micsoda furcsa szó. Showman, the only man on the stage. (*Énekel a zene ritmusára*)

A színpadon egyedül csak ő van.

A nézőket átverheti bátran.

Shaw-nak, az írónak itt semmi esélye.

Engem, kérem, nem izgat senkinek a meséje.

Engem, a showmant, the only man on the stage.

A színpadon kifakul minden,

a színpadon történes nincsen.

A néző fütyül a mű tartalmára.

Es ez a showmanek nagy dilemmája. Különös

elmebaj tör ki a showmanen, midőn a

színpadon egy kecskével megjelen'. És

később mit csinál, vajon meddig fajul? Persze

a macskáját vonszolja be vadul. S ha minden

unalmas, sok már a decibel, akkor egy

kengurút magával becipel. Ő, a *showman*, the

only man on the stage. (*Halkabban*) Plus

animals. (*Plasz animólsz.*) Plusz az állatok.

(*Halkan*)

A kengurút muszáj volt bevonnunk, mert

a cenzúra máig is nagy gondunk.

(*Hangosan*) Azt, amit már az elején szerettem volna önöknek elmondani, azt az elővigyázatos, ám jóindulatú cenzúra kihúzta. Azt, amit hangosan akartam elmondani önöknek, mindenkinek megsúghatom a kijáratnál.

FÉRFI Úúúristen! Hogy parádézik a közönség előtt! Ízléstelen, sőt, egyenesen erkölcsstelen!

SM És az, hogy bárgyún monoton mondatokkal unatja a közönséget, az nem erkölcstelen?

FÉRFI Csak azt mondom, amit megírtak.

SM Mint egy politikus. Mint egy... (*Nem mondja ki*) A színpad azonban nem emelvény. Legalábbis nem cédulákból olvasók számára.

FÉRFI Hohó, én nem cédulákból olvasok fel, tisztelt uram, az emlékezetem még jó! És nem improvizálok csak azért, mert nem volt kedvem megtanulni a szöveget, mint önnek! Egy színész! Krónikus emlékezetkihagyással!

SM (*ordít*) Neeeeem! Ebben téved, ráadásul hatalmasat, ha tudná, milyen hatalmasat. (*Mutatja, milyet*) Ha a szövegben nincs semmi - akkor magamtól kell hozzátennem valamit.

FÉRFI (*üvölt*) En semmit sem teszek hozzá!

SM (*sziszeg*) Mert képtelen rá!

FÉRFI (*szintén sziszeg*) Maga meg azt képzeled, hogy érdeklődést kelt a színpadon! Maga sosem fog érdeklődést kelteni! Még ha letolná a gatyáját, akkor sem!

SM Viszont ha maga tolná le a gatyáját, tudja, hogy nézne ki? Nevetégesen, siralmasan, szármalmasan.

FÉRFI (*nyugodtan*) Nem kell letolnom a gatyámat a színpadon.

SM (*ő is nyugodtan*) Nekem sem kell. En nadráglevétél nélkül is minden este kitarulkozom. Semmi takargatnivalóm.

FÉRFI (*szívélyesen*) Nézze csak, itt kioldódott kicsit az öve. Nem lenne jobb nadrágtartót viselnie? Nem szorongat, de tart. Minta proletárdiktatúra.

SM (*teljesen magánjellegűen*) Úgyan már, nadrágtartót. Tudom is én. Azt mondja, nadrágtartót...

És így - a nadrágtartókról beszélgetve - kimennek

13. JELENET

o religioso

SM Mert végeredményben mi a rossz és mi a jó? Ítéletünk két megnyilvánulási formája. Az ember érzelmi életét, érzékenységét, érzékelését, együttérzelését, tehát együttérzését, valamint az ember másokkal való kapcsolatát s végül másokban keltett benyomását elemezve Arisztotelész például a jó egész rendszerét hozta létre. A görög filozófus az arany középszer híve volt: az ember ne szégyenkezzen, de ne legyen szégyentelen sem. Az igazság valahol középen található, de ha középen van - érdekes-e egyáltalán? Az érdekes dolgok nem középen, hanem hogy úgy mondjam, „ex-centrikusan” helyezkednek el. Arisztotelész azt állítja, az embernek erkölcsösnek kell lennie, ugyanakkor arra is figyelmeztet, hogy ne legyünk prűdek. De hát akkor mi marad számunkra - a középut?

FÉRFI (8) Tehát - az arany középszer, de az ilyen arany középszer a semmilyenség szagát árasztja. Nem vagyok háborúpárti, de nem vagyok háborúellenes sem. Nem szeretném, ha országunkat egy idióta kormányozná, de azt sem, ha egy bölcs tenné. De tényleg, miért ne kormányozhatná országunkat egy bölcs? Mi rossz van abban, ha valaki átlagon felüli, tehet ő róla? Ezért kell a kormányrúdnál középszerű alaknak állnia? Mert Arisztotelész így kívánja? Próbálna csak a mi időnkben élni, mindjárt megváltozna a véleménye.

SM Ajaj, látom, hogy önnel nem lehet eszmecserét folytatni. Először meg kell ismerkedni a filozófiával, és csak azután lehet róla vitatkozni.

FÉRFI Drága uram, szeretném, ha tudomásul venné, hogy a filozófusokról különbejáratú véleményem van. Figyelje csak meg, leggyakrabban a kortárs filozófusok nem olvassák egymás műveit. A filozófus nem olvassa B. filozófust, cserébe B. sem olvassa A.-t, C. filozófus egyikőjüket sem olvassa, és ők sem olvassák C.-t. Én pedig az összeset olvasom, ezért, talán elismeri, felette állok mindegyiknek. Ők hülye ellenségeskedéssel töltik az idejüket, én viszont mindhármójukat elfogadom, legalábbis mint olvasó. (*Dühödten kimegy*)

SM (*utánakiált*) És nem áll egyikőjük mellé sem? Nem mérlegeli érdekeiket? Mindnyájan jók? Azén filozófiám eltér másokétól. Nem

érdekel a gazdagság, sem a hatalom, engem csak az ember lehetőségei érdekelnek, ezt kutatom mindenben. Ahogy egy más alkalommal Kierkegaard (kerkegő) mondja: az örömök kiábrándítóak, a lehetőségek sosem. Hosszú évekig a lehetőségek showmanje voltam, folyton azt kérdeztem magamtól, mit adhatnék még a közönségemnek lealacsonyodás nélkül, nyalizás nélkül, s anélkül, hogy tapsra várnék..

FÉRFI (*visszajön*) Ön tehát pap, nem pedig színész.

SM (*elgondolkodva*) Nem. Egy papnak át kell öltöznie ahhoz, hogy higgyenek neki, én megtehetem, meg is teszem, de nekem nem muszáj. Hiteles akarok lenni. (*Egy pillanat múlva*) Tud ja mit, megyek és átöltözöm.

Kissé hosszabb szünet

14. JELENET

o preciso

FÉRFI (9) (*bejön*) Szeretnék önnel négy szemközt beszélni.

SM Négy szemközt vagyunk, nem látok itt semmilyen tumultust, beszéljen csak...

FÉRFI (*leül egy kis padra vagy rövid heverőre*) Üljön le ide mellém, nem fogok ilyen távolról kiabálni magának.

SM Nem kell kiabálnia, a hallásom egyelőre még jó, de - ahogy óhajta. (*Leül a Férfi mellé - a közönségnek jobbról*) Tessék.

+ FÉRFI - SM

FÉRFI Várjon csak, én a bal fülemre teljesen süket vagyok, cseréljünk helyet.

Helyet cserélnek

Szóval...

SM+ FÉRFI -

NO (8) (*gyorsan érkezik, és leül a férfiak jobb oldalára*) Hallgassatok csak, tudjátok, mi történt velem az imént? Összeakadtam Pucussal.

SM+ FÉRFI- -NŐ

FÉRFI Várj csak, mibe akadtál bele, nem értettem.

SM (*dühödten, hangosan*) Összeakadt Mucussal.

NŐ Nem, de hogy, nem Mucussal, hanem Pucussal.

FÉRFI Várjál, ülj közénk, én a bal fülemre teljesen süket vagyok.

Nő leül, szorosán ülnek

Az ember először mindig csak az egyik fülére süketül meg. Aztán mindkettőre, de először csak az egyikre.

SM- NŐ+ +FÉRFI

NŐ Egy pillanat. (*SM-hez*) Tudod, én erre a fülemre teljesen süket vagyok.

NŐ +SM +FÉRFI

Helyet kell cserélnünk. Igen, most - hallok. Mit mondasz, nem hallom.

FÉRFI Nem mondtam semmit.

NŐ Tudod, mégsem hallok jól. (*Átül*)

Szorosán ülnek

FÉRFI Tehát végül is kivel akadtál össze?

SM- NŐ+ +FÉRFI

NŐ Egy pillanat, mondd hangosabban, nem hallottam.

SM Látom már, hogy beszélgetőfüzetek nélkül nem fog menni. (*Fel akar állni*)

FÉRFI Várjon, még nem is beszélgettünk...

SM De hiszen ön négyszemközt akart beszélgetni.

FÉRFI Látja, hogy süket, ő nem zavar.

NO Mit beszéltek ti ott rólam, fejezzétek be, disznók.

SM (csendesesen) Senki sem beszél magáról. Teljesen más dolgokról beszélgettünk.

NŐ (most hall) Tudom, én már nem is érdekellek benneteket. Megvanak a saját ügyeitek, én itt sem vagyok, én - nem is létezem.

SM De drága hölgyem. Hiszen ön itt van, közvetlenül mellettem.

(Átöleli) Micsoda gyönyörű test, Istenem, remeg mindenem.

NŐ Igen, ölelj magadhoz erősen. Melletted olyan biztonságban érzem magam.

FÉRFI Mit beszéltek ti ott rólam? Kihasznljátok, hogy nem hallok jól, s máris kibeszéltek.

SM Senki sem beszél ki magát. Teljesen más dolgokról beszélgettünk a hölgygel. (Le akar térdelni, hogy fejét a Nő térdére hajtja, de a szűkösség miatt semmi sem sikerül, a Nő segít; kétségbeesve) Nem, én ilyen körülmények között nem tudok dolgozni. (Hangosabban) Ki találta ki ezt a padocskát, amely három fél seggre sem elég?

FÉRFI (hallotta) Kihalófélben vannak a fák, egyre kevesebb van belőlük, lassan padocskákat is már csak múzeumban vagy valami skanzenben lehet látni...

SM bejön a színpad közepére, hegedűt vesz kezébe, háttal játszik a közönségnek, megfordul, virtuóz futamokat játszik mind a négy húron, jobb kezével gyorsan, ballal lassan húzza, úgy tűnik, mintha maga Paganini játszana; könnyű megcsinálni

Fisz, fisz. A futamnál lefelé „ef” lesz, de felfelé fisz van.

SM A, igen, valóban. (Játszik)

FÉRFI Heifetz nem dobálta így a vonót, s ennek ellenére ugrált a vonója.

SM Nekem is ugrál.

FÉRFI Mert dobálja. Alkalmazzon egyszerűen csak saltando con fermezzát, és adjon hozzá egy kis appogiatót (szaltando, fermeddza, appoddsáto), ne túl sokat, egy keveset, igen.

SM Úgy gondolja?

FÉRFI Biztos vagyok benne. (Elmegy)

A Nő már jóval korábban eltűnt

15. JELENET

con massima tristezza

SM (más megvilágításban előbukkan a sötétből) Szeretet. Tulajdonképpen mi az... Mára kereszténység kezdete óta nagy jelentőséget tulajdonítanak neki. A caritas szeretetet, felebaráti szeretetet, ugyanakkor - mint tudjuk - jótékonytságot is jelölt. A caritas viszonzást nem remélő, önzetlen emberi önfeláldozáson alapul, s ezért még Russell, a száraz logikus is túlradó, végtelen szeretetként értelmezte. Az egyéni haszonról való lemondás valami olyan egyedülálló, kivételes és az emberi viselkedési normákkal ellentétes dolog, hogy már-már természetellenesnek tűnik, mintha magától Istentől származna. (Közelebb) A nagybácsimnak volt egy lova, ajándékba kapta valakitől, s ez a ló együtt öregedett vele. A bácsi váratlanul meghalt, a házát eladták, a lovat én örököltem. Eleinte nem tudtam, mit csináljak vele, hová tegyem. A város határában találtam egy helyet, ahol már volt négy ló, az enyém - immár az enyém - lett az ötödik. (Kis szünet után) A lovat kikötötték, egy helyben állt egész nap, az ember, aki a többi lónak is gondját viselte - már amennyire gondját viselte -, az enyémet a másik négygel együtt vezette ki, de azok a hosszú évek során már összeszoktak, és következetesen gyűlölték az én lovat. Mindig összeverve, összerugdosva és valahogy megszegyenítve tért haza, ezért elhatároztam, hogy magam fogom kivezetni, természetesen a többi négy társasága nélkül. Ettől kezdve még jobban idegenkedtek tőle. Magányosan állta karám végében, és (Kis szünet) -engem várt.

De hát én nem foglalkozhattam vele, turnéim voltak, fellépéseim, gyakran takarékos megvilágítású hotelszobákban ücsörögve ugyanolyan magányos voltam, mint ő. Aggódtam érte. Tudtam, hogy ott nem érzi jól magát. (Szünet) Egyszer egy hosszabb távollét után érkeztem haza, emlékszem, még hideg április volt, a mezőt kemény göröngyök borították, távolról, a busz irányából jöttem, a lovak gondját viselő ember már messziről észrevett, és - hogy mindkettőnknek örömet okozzon - felém hajtotta a lovat, amely nekiiramodott, de mivel túl ritkán engedték szabadon, megbotlott egy kiálló göröngyben, és annak ellenére, hogy siettem, tőlem eléggé messzire elesett; fel akart állni, nem bírt, tehetetlenül nézett rám, tekintetében (Sír) egy meggyötört ember fájdalomát láttam. Tudom - ez szentségtörés; (Sír) az a tekintet - annyira szenvedett - segítséget várt tőlem - de hát mit tudtam én tenni - odahajtottam a fejemet a feje mellé - beszéltem hozzá - gondolatban könyörögtem, hogy ne vádoljon a tekintetével - úgy éreztem, mindjárt megtévelyodom - imádkoztam: Istenem, segíts, hogy felálljon - hiába--el volt törve a lába... én meg-tovább imádkoztam: Istenem, segíts, hogy felálljon, tedd, mintha ez az utolsó pár perc nem is lett volna, segíts, hogy felálljon...

Fény kiálszik, zene

16. JELENET

o fresco

A színpadon a Nő és a Férfi, a Férfi egy széken hintázik, gondolkodik, a Nő a táskájában turkál

FÉRFI (10) (ábrándosan) Mit gondolsz, hol éreznénk jól magunkat együtt? Hawaiiiban - túl sok a turista; Alaszkában - valószínűleg nagy fagy van és magányosság; Mongóliában-semmi ismerősünk, mert honnan is lenne; Albániában - nem gondolkodhatsz szabadon. Mi a véleményed Tajvanról?

NŐ (9) (egyszerűen) Tajvanról? Semmi véleményem Tajvanról. Miért kellene, hogy véleményem legyen Tajvanról? Tudod, mit mondott nekem tegnap? Sokat kell még fejlődnie, hölgyem. De - mit csináljak, ki mondja meg nekem, mit csináljak...

FÉRFI Nekem mindent az intuícióm súg meg. Az üzleti ügyekben például...

NŐ Hiszen tudod, hogy semmiféle üzleti ügybe nem bonyolódom. Azt, hogy a színházban jó szerepre pályázom, nem nevezném üzletnek. Ez kötelesség. Mert hát miért is kapnának jó szerepeket a középszerűek? Egy jó színésznőnek harcolnia kell a szerepért - annál is inkább, mert a szerzők, ezek az idioták, kifejezetten a férfiakat részesítik előnyben. Nézd csak: még ebben a darabban is két férfi van és csak egy nő.

FÉRFI De így nincs konkurenciád, legalábbis mint nőnek. Nekem viszont egész tudásomat hozzákell viszonyítanom, pedig neki olyan felvillanásai vannak, nem akarom dicsérni, de végül is játszani, azt tud...

NŐ Förtelmes vagy.

FÉRFI (ideges) Ne taníts te engem, milyen legyek! Tudom én, mit kell tennem.

NŐ Azt gondolod, hogy ha lennének más színésznők is ebben a darabban, erőlködnöm kellene, mi? Azt gondolod?

FÉRFI En nem gondolok semmit.

NŐ Tudom. Azt már messziről is látni.

FÉRFI Semmit sem látni. Az, ami bennem van - mélyen el van rejtve.

NŐ Ez a te hibád. Ha van mutatnivalód akkor mutatsz meg. Mitől félsz? A közönségtől?

FÉRFI A közönség menjen a...

NŐ Hova menjen a közönség? Hová? Hiszen ide sem miattad járnak, hanem miattta, téged csak eltérnek. Tudod, mit mondott Bucus: nem rossz, nem rossz, elmegy. Ilyen híred van, csak hogy tudd.

FÉRFI Es azt tudod, neked milyen híred van? Azt mondják, hogy te alul... (A többit súgja)

NŐ (nevet) Na és...

Férfi megint súg neki valamit

(Felvidulva) Hát persze, miért, mit hittél?

Férfi ismét súg valamit

Á, igen, iiigen. Tudod, ő mindig... (A többit súgja)
FÉRFI Ne mondd!

Nő tovább súg valamit, hosszan

Meghalok. Meghalok, s aztán tetejében még bele is betegszem.

Nő tovább súgja

Hagyd abba, mert beszark a röhögéstől.
SM (lendületesen érkezik az utolsó szavakra) Látom, már szorgalmasan dolgoznak a darabon. En egy különszámmal készültem a fellépésemre. Zene!

Eléggé hangos zene, amely lassan elhalkul, a színpadon csak SM marad

17. JELENET

cercando, ma svegliato

SM (magára maradva) Visszatérek az előadáshoz. Ha a színpadon csak egyetlen személy szerepel, akkora dolognak tömören kell lezajlania. A párbeszédekben lazíthatunk, a monológból, amelyet ki nem állhatok, ám mégis művelek, fegyelemnek kell áradnia. Érzelem, feszültség - lehet róla szó, de mindenekelőtt fegyelem. Ez pedig összpontosítást követel.

NŐ (10) Bocsnát, jó helyen járok? Ööö, (Nézi a cettlijét) ...professzor úr...

SM Igen, én vagyok. Egy előadás nálam harminc percig tart, de azok, akik nálam vettek órát - nem bánták meg, még ha rá is fizettek. (Patetikusan) Mit keres ön a színpadon?

NŐ A szemüvegemet. Olvasáshoz nem használok szemüveget, letetem valahová, és most nem találok. Nem látok semmit. Lépjen elő a sötétből, mert azt sem tudom, hol van.

SM Tudja, szemüvegben nem játszhat, szemüveg nélkül pedig, úgy vélem, percenként orra fog esni a színpadon.

NŐ Megtanultam fájdalommentesen esni. Semmi bajom nem lesz. (Elesik) Semmi bajom nem lett, látja, mester, semmi. (Feláll)

SM De egyszer szerencsétlenül is eshet. Egy nagy ágyon kellene játszania. Igen, ez jó ötlet, ez megér egy előadást. Minden egy nagy puha ágyon játszódik, a közönség ki tudja, mire számít, semmi sem történik, viszont ön teljes biztonságban van. Köszönöm, következő óra egy hét múlva. Indítson ezekkel a szavakkal: „Drágám, nem, ez a párna, hol vagy? Olyan kedves voltál az éjjel.” Dolgozza ezt ki intelligensen.

Nő magabiztosan elveszi az asztalról a szemüvegét és elmegy

SM Kezdőcske! Tiszavirág! Miért tülekednek az ilyenek színpadra?

18. JELENET

allegro ma non troppo A
Férfi és a Nő egyedül

FÉRFI (11) Van rá egy módszerem. A legérdekesebb pillanatban zavarjuk meg. Ha elordítom magam - és képes vagyok rá -, hogy tűz van, senkit sem fog érdekelni, mit beszél, hacsak azt nem

mondja majd el a színpadról, hol van a vészkijárat, és merre kell menekülni.

NŐ (11) És ha kiderül, hogy nem volt tűz?

FÉRFI Annak akkor már semmi jelentősége nem lesz.

NŐ Művészetének lelkes hívei követelni fogják, hogy lépjen fel újra, s ne is egyszer, annál is inkább, mert a premieren egy barom megzavarta. Es akkora tapsot fog kapni, mint eddig még soha, ha elterjed, hogy a tűz idején, mint egy hős, megőrizte hidegvérét, és higgadtan, józanul közölte a közönséggel, merre meneküljön.

FÉRFI Milyen hősről beszélsz, hiszen nem is volt tűz.

NŐ Istenem, milyen hülye vagy!

FÉRFI Miért lennék hülye? Volt tűz? Nem volt.

NŐ De ő ezt nem tudta, és mégis úgy viselkedett, mint egy hős. FÉRFI Akkor találunk ki valami mást, valóban, ez a tüzes dolog nem túl jól sült el.

NŐ Tudom! Mond valami intelligenset, mi meg rákiáltunk a terem végéből: hangosabban - nem lehet hallani semmit.

FÉRFI Na igen, de akkor azt mondja majd, őt nem figyelmeztették előre, hogy itt süketek is lesznek.

NŐ Mi meg erre: hogyhogy, a süketeknek is joguk van színházba járni, vagy mi!

FÉRFI Ha ezt mondd neki, akkor az a ravasz dög biztos azt fogja felelni: hölgyem, az előbb még semmit sem hallott, most pedig már tökéletes a hallása. Ciklusa van? - kérdezi majd. Ha kell, olyan ordináré tud lenni, mint az az olasz újságíró, aki kertelés nélkül megkérdezte a híres teológus asszonyt...

NŐ Tudom, tudom, mit kérdezett tőle, nem kell elmesélned.

FÉRFI (készszégesen) Akkor csináljuk másképp. Bűvész-bohócként fogok fellépni, és félbeszakítom a francos monológját. (Mutatja hogyan) Igy: lö, lö, lö, he, he - most pedig én mutatok önöknek valamit. A bal kezemben van egy... és közben elgáncsolom. Úgy elzúg, mint egy homokzsák.

NŐ Igen, aztán pedig felkel, leporolja magát, és így szól: a világ tele van pojácákkal, és ez így van rendjén. Csak azt nem tudom, egyesek miért tülekednek úgy a színpadra. Mióta - kérdi majd -, mióta űzi ezt a foglalkozást, hogy gusztustalan ajánlatokkal jön be a színpad-ra, elnézve mai fellépését, feltételezem, ön egy amatőr kezdő - mondja majd.

FÉRFI Es akkor én pofán vágom. És tudni fogom, miért. A színpadon nem lehet sértegetni a színészt, ez törvény. A klozetben - az más, a színpadon - soha. A színpad szentély.

NŐ Szentély, na jó. Csináljuk máshogy. Öreg cigányasszonynak öltözöm, botorkálva jövök be a színpadra, hogy ne vegye észre, jártas vagyok a dologban, mint a dezodorhasználatban, és így szólok: E, e, ejsze te vagy az, aki Berenkét elhagyta, e, csak úgy, gyereket csináltál neki, aztán elszőktél a táborunkból, és egy csinos, egyszemélyes kis legénylakásba költöztél. Tudok mindent, egy cigányasszony mindent tud, nőket viszel fel a legénylakásodra, Berenke meg közben folyton sóhajtozik utánad szerelmében. Es azt hiszi, visszamész hozzá. Es jól hiszi, mert én téged abból a legénylakásból erővel is elvonszollak. A mi táborunkban - ha cigánytábor is - mindig akad hely egy vőlegénynek. És merészen a nézők felé: tudjátok, hogy Berenke mindennap megágyaz neki, pedig tudja, hogy eközben ő a legénylakásán...

FÉRFI Mi ütött beléd azzal a legénylakással...

NŐ Ne szakíts félbe. Szüntelenül figyelem az embereket: akiknek valami bajuk van a világgal, akiket sérelem ért, választanak maguknak egy szót, amit aztán vég nélkül ismételtetnek. A legénylakás jó, nagyon jó.

FÉRFI Na igen, de cigányasszony a színházban? Különös ötlet. Nem túl hiteles.

NO Miért, az öregasszony folyton a férfi nyomában járt. Tudta, hogy színházban lép fel, és autogramokat osztogat. Egyszer odalépett hozzá, és szinte sírva kérte: színész úr, írja ide a színész úr, hogy Berenkének; nem tud olvasni, csak kézből, de örülni fog neki. Körülötte zokogtak az emberek.

FÉRFI A csodálattól, hogy a színész ennyire népszerű...

NŐ Nem, könnyekig meghatotta őket ezzel a Berenkével. (Sír) Miközben ez a legénylakásán...

FÉRFI (*nyugtatógatja*) Na jól van már, jól van. Van egy másik ötletem. Premier előtt ráragasztjuk a plakátokra: a színész betegsége miatt (talán még azt is hozzáírhatnánk, *milyen* betegség miatt - egy *éc* nem lenne rossz), tehát a színész betegsége miatt az előadást csak másfél év múlva tartjuk meg. Az sok idő - a színész fellépése iránti lelkesedés úgy elillan, mint a szemérmes mimóza illata.

NŐ Azt mondd, mimóza. Fogalmam sem volt róla, hogy ennyire hülye vagy. Hiszen a premier előtt már akkora felhajtás lesz körülötte, hogy rá sem fognak hederíteni a kiízelt plakátjaidra. Tudod, ki figyel majd fel rájuk? Akinek nincs jegye - és még örülni is fog. Németül ezt úgy mondják: Schadenfreude (sádenfrojde). Van egy jobb ötletem: jelenetet rendezek neki a színpadon. Féltekenységi jelenetet. Csak azért, mert fiatal? - kérdezem hangosan, de érthetően, és mindenki tudni fogja: itt olyan nő becsületéről van szó, aki mindenét feláldozta, cserébe pedig...

FÉRFI Ő meg majd azt feleli: otthon csinálj ilyen jeleneteket, drágám, ne a színpadon.

NŐ (*eufonikusan, már komolyan*) Nekem nincs otthonom. Feldúltad az otthonomat. Az a ribanc még megemlegeti!

FÉRFI (*ő is komolyan*) Megtiltom, hogy így beszélj a barátnőről. Azt gondolsz róla, amit akarsz, de nem tűröm, hogy ki is mondd!

NŐ Szabad országban élek-mit röhögsz, te idióta-, szabad országban élek, és azt mondok, amit akarok.

FÉRFI (*elgondolkodva*) Az állatok... gondolkodnak, de nem beszélnek. Mennyivel magasabb rendűek nálunk! Mi meg csak annyit mondunk - egyszerű állatok. Valami baromról meg azt állítjuk: állat az ilyen, nem ember. Mily' helytelenül!

NŐ Mit jössz itt nekem az állatokkal! Ismerem már a kibúvóidat! Egy dolgot akarok csak tudni: mióta tart az undorító idilletek.

FÉRFI Körülbelül ugyabban az időben létesítettem veled intímabb kapcsolatot, amikor te azzal a barom Showmannel.

NŐ Pontosan akarom tudni - pontosan. Nem érdekel az egész, de akkor is pontosan akarom tudni. Hány nappal előttem, erről van szó. Órára pontosan!

FÉRFI Óh, nem drágám, te voltál az, aki kezdte. Meguntál. Azt mondtad - tökéletesen emlékszem -, azt mondtad: évek óta mindenkit untatsz a színpadon, most pedig már otthon is.

NŐ Nem rémlik, hogy ilyen összetett körmondatokat szenteltem volna rád. A lehető legegyszerűbben fejeztem ki magam: untatsz. Így: (*Utálatosan elnyújtva*) untatsz.

FÉRFI (*komolyan, mint egy drámában*) És azt hiszed, hogy te szórakoztató vagy...

NŐ Mit is láthattam benned? Óh, igen: egy nagyszerű színész ígéretét. Zsiga így mondta: úgy néz ki, mint egy darab senki, de markáns színész lehet belőle. (*Érzékenyül*) Tudod, abban a Rózewicz-darabban annyira jó voltál...

FÉRFI (*szintén érzékenyülve*) Hála neked, kedvesem. Szereptanulás közben folyton a te képed lebegett lelki szemeim előtt.

NŐ Tudom, hogy szeretsz. Es ezt senki sem veheti el tőlem.

SM (*bejön a színpadra*) Most a Férfi megöleli a Nőt; A függöny pedig legördül. Tudom is én? Mindketten jók voltatok. Észrevettem, hogy a közönség kissé elbizonytalanodott:, nem igazán tudja, ki kit játszik és kit mikor miért nem, de színészilag ez egészen, egészen... Még csak a jelmezek... A, hölgyem... (*Nem tudja, mit mondjon - netán elfelejtette volna a szövegét?*)

Egy pillanat múlva meghajol, utána a Férfi és a Nő is. Zene

VÉGE

1987

Fordította: Pászt Patrícia

